

המעפילים

תקופת העפלה והקמת חיל הים

מהי העפלה?

• "הֶעֱפָלָה"

• היא כינוי לעלייה לא חוקית של יהודים לארץ ישראל בתקופת המנדט הבריטי. ההעפלה החלה בשנת 1934, לאחר שהיטלר עלה לשלטון בגרמניה, ורבים מיהודי גרמניה (וארצות אחרות) ביקשו לעלות לארץ ישראל.

• ההעפלה נעשתה בעיקר דרך הים, בספינות משא קטנות, ישנות ורעועות שניסו להגיע לחופי הארץ ולהביא אליה בחשאי פליטים יהודים.

• ממשלת המנדט הבריטי הייתה קובעת מדי שנה מכסה, כמות, של רשיונות עלייה ליהודים, אך מספר זה היה קטן מאוד והגביל בצורה קשה את אפשרויות העלייה לארץ.

• לאחר עלייתו של היטלר לשלטון הורע מצבם של יהודי אירופה, ואז הוחלט לעקוף את הגבלות העלייה של הבריטים ולהביא יהודים לארץ ישראל ללא רשיונות עלייה.

• כך החלה ההעפלה

כיצד התחילה העפלה

- השלב הראשון של ההעפלה החל בשנת 1934, אחרי עלייתו של היטלר לשלטון בגרמניה, ונמשך עד לפרוץ מלחמת העולם השנייה בספטמבר 1939.
- בשלב זה לקחו חלק במבצע ההעפלה כמה גורמים: ארגון "החלוץ" שהפך למוסד לעלייה ב' * ופעל בחסות ארגון ההגנה
- ההסתדרות הציונית החדשה של התנועה הרוויזיוניסטית (זרם בתנועה הציונית)
- וגורמים פרטיים – מעין קבלנים, שתמורת סכומי כסף גבוהים ארגנו את בריחתם של יהודים מאירופה לארץ ישראל.

השלבים הראשוניים

- ספינת המעפילים הראשונה שהגיעה לחופי הארץ ללא רשיונות עלייה הייתה הספינה "וילוס", שהפליגה מיוון בקיץ 1934 ובה 350 צעירים יהודים מאירופה. את הספינה הזאת על נוסעיה הצליחו חברי "החלוץ" להביא לחופי הארץ, אך ניסיון נוסף להביא בספינה זו מעפילים מפולין לא הצליח: הבריטים כבר חיכו לספינה ולנוסעיה, ובסופו של דבר הוחזרו המעפילים לפולין
- גם במהלך מלחמת העולם השנייה (1939 – 1945) לא נפסקה ההעפלה, ולמרות כל הקשיים והסכנות – הגיעו לארץ כ- 16,000 מעפילים.
- חלק מן הספינות לא זכו להגיע לחופי הארץ, בין השאר בגלל מצבן הרעוע והמספר הרב של המעפילים, והן טבעו (או טובעו) במהלך ההפלגה. כזה היה גם גורלן של הספינה "פאטריה" (מולדת) שטבעה בשנת ת"ש – 1940 ושל "סטרומה" בשנת תש"ב – 1942.

לאחר המלחמה

- עם סיום מלחמת העולם השנייה התבררו ממדיה הנוראים של שואת יהודי אירופה. ראש הממשלה החדש של בריטניה קלמנט אטלי ושר החוץ ארנסט בוויין, החליטו להמשיך – וביד קשה – במדיניות האנטי יהודית של הגבלות על עלייתם של יהודים, ובכלל זה עשרות אלפי פליטים, ניצולי השואה.
- המוסד לעלייה ב' החליט לחדש את פעילותו ולסייע לפליטים להגיע ארצה. "במבצע ענקי" שנמשך כשלוש שנים, נשלחו יותר מ- 85,000 מעפילים, ניצולי שואה, מעשרות נמלים מאירופה לארץ ישראל. במבצע זה לקחו חלק גם צעירים מארץ ישראל, שפיקדו על ספינות המעפילים, אבטחו אותן וגם השיטו אותן בשעת הצורך.
- ספינות הפליטים הראשונות שהפליגו מאירופה היו קטנות, אך בעקבותיהן באו הספינות הגדולות יותר, דוגמת "יציאת אירופה תש"ז" (אקסודוס).

• "הבריטים עשו ככל יכולתם לעצור את זרם העלייה ... הם סגרו את החוף הארצישראלי בתחנות מכ"ם, שיגרו מטוסי סיור וספינות משמר לסיורים קבועים בים, ועצרו כל ספינה חשודה."

• אבל מבצע ההעפלה לא נפסק, להיפך: הוא גבר והלך, בין השאר בלחצם של פליטי השואה ששהו במחנות העקורים באירופה וביקשו לעלות לארץ ישראל. באותה תקופה (עד סוף שנת 1946) נהגו הבריטים לכלוא את המעפילים במחנות מעצר בארץ, ולשחרר אותם לאחר שהושגו עבורם רשיונות עלייה. מאוחר יותר, כאשר מחנות המעצר בארץ התמלאו בפליטים, החלו הבריטים לגרש את הפליטים למחנות מעצר בקפריסין.

העפלה - הסוף

- שנת תש"ז – 1947 הייתה שנת שיא בהעפלה, ובמהלך השנה הגיעו לחופי הארץ כ- 25,000 מעפילים. החלטת האו"ם על תכנית החלוקה ועל הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל לא הביאה לשינוי במדיניות של הבריטים, אך מבצעי ההעפלה נמשכו.
- עם הקמת המדינה בוטלו ההגבלות על עליית יהודים לישראל, ומאות אלפי עולים, פליטים וניצולי שואה מאירופה וכן פליטים יהודים מארצות המזרח, החלו להגיע למדינת ישראל.
- בשנים 1946 – 1948 – עד להקמת המדינה – הגיעו לארץ במבצע ההעפלה כ- 70,000 פליטים מאירופה בדרך הים – אך לא רק הם: נוסף עליהם הגיעו לארץ גם 5,000 עולים מארצות המזרח, שהועלו ארצה בדרך היבשה באמצעות אישורי הגירה מזויפים – מסוריה ומלבנון, מעיראק וגם מאיראן.
- "ההעפלה מצפון אפריקה הוכיחה, כי שאיפת היהודים לעלות לארץ ישראל אינה קשורה אך ורק במצבם הקשה של הפליטים היהודים באירופה בעקבות השואה, וגם יהודי גלויות אחרות מוכנים להפליג בספינות רעועות או לגנוב גבולות כדי להגיע לארץ".
- לקראת סופה של תקופת ההפעלה היו גם שלוש העפלות מוטסות – שתי טיסות מעיראק וטיסה אחת מדרום איטליה.

• 'לול' סרט ישראלי המתאר את העליות והעפלה לארץ ישראל.

הפלי"ם והפיכתו לחיל הים

- פלי"ם (הלחם של פלמ"ח וים, ולא ראשי תיבות על אף שנכתב עם גרשיים) הייתה הזרוע הצבאית הימית של הפלמ"ח, הכוח הצבאי הסדיר של "ההגנה" בארץ ישראל בשנים 1941–1948.

- פעילותה של הפלוגה (פלוגה י' של הפלמ"ח) התמקדה בהעפלה ובביצוע פעולות חבלה ימית כנגד הצי הבריטי,

תחילת הדרך

- ה"הגנה" והפלמ"ח היו מעורבים בפעילות ימית ובהעפלה עוד לפני מלחמת העולם השנייה, למשל ב-8 ביולי 1939 נפתח קורס של ההגנה שמטרתו הייתה להכשיר אנשים לליווי אוניות מעפילים והורדת מעפילים ביישובי החוף,
- עם חידוש ההעפלה בסיום מלחמת העולם השנייה סופחו כ-70 מאנשי הפלוגה, ימאים וגדעונים (אלחוטנים), אל המוסד לעלייה ב'. הם שימשו כמלווים של 65 אוניות המעפילים שהגיעו ארצה מתום מלחמת העולם השנייה ועד קום המדינה.
- בספינות אלה העפילו כ-70,000 איש, אך כ-52,000 מהם נתפסו בידי הבריטים והועברו למחנות המעצר בקפריסין. ראשוני המלווים שהגיעו למחנות בקפריסין הקימו את שורות המגינים, מסגרת צבאית חשאית, שבה הכשירו קבוצות מעפילים לקראת גיוסם.

פירוק הפלי"ם

- ב-17 במרץ 1948 הוקם השירות הימי, שהיווה שלב ביניים לקראת הקמת חיל הים הישראלי. מטה הפלי"ם וכ-120 ימאים הצטרפו לשירות והיו הגרעין שסביבו הלך והתגבש החיל. במהלך ההפוגה הראשונה, אחרי השלמת מבצע נחשון, הצטרפו לחיל הים עוד 100 מאנשי הפלוגה, שהשתתפו במבצע 'נחשון'.

- פיקוד על כלי שיט: לרשות החיל לא עמדו כלי שיט קרביים, ולכן הוחלט להשתמש באוניות המעפילים לשעבר - "מדינת היהודים", "וג'ווד", ו"הגנה - שבמקורן היו אוניות הצי האמריקני ולהכשירן לספינות מלחמה. החימוש כלל כמה תותחים ומקלעים. יוצאי הפלי"ם פיקדו על אחדות מהספינות הללו בראשית דרכן של חיל הים.

- הקמת שייטת 13: את שייטת 13 הקימו יוצאי חוליית החבלה הימית של הפלי"ם. לוחמים אלה שולבו בקרבות הימיים במלחמת העצמאות, בין השאר בהטבעת אוניית הדגל של הצי המצרי "האמיר פארוק" ושולת מוקשים שהתלוותה אליה מול חופי עזה, ובפגיעה באונייה "איגריס" בנמל ביירות.

אימונים של הפל"ים

